

## СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ АРХІТЕКТУРНО-ЛАНДШАФТНОГО СЕРЕДОВИЩА МІСТА УМАНІ

Анотація. в статті проаналізовані проблеми дослідження архітектурно-ландшафтного середовища Умані, як історичного міста України.

Ключові слова: дослідження, середовище, місто Умань.

Сучасний стан розвитку історичних міст України істотно ускладнився і став проблематичним у зв'язку з їх подекуди хаотичним або деградаційним розвитком, постійними суперечностями між утилітарно - функціональними та художньо-образними методами в організації середовища населених пунктів. Особливо це стосується стратегії містобудівного розвитку і насамперед - сучасних проблем дослідження архітектурно-ландшафтного середовища історичних міст, зокрема міста Умані, як найбільш типового.

Проблемам містобудівного розвитку населених місць присвячено багато спеціальних монографій, особливо слід виділити українських науковців, у працях яких дослідження безпосередньо стосуються проблеми розвитку історичних міст та їх архітектурно-ландшафтної організації: М. М. Дьоміна, В.В. Вечерського, Є. Є. Водзинського, та ін. [1-3].

Аналіз попередніх досліджень показав, що у більшості з них розглядається місто як середовище життєдіяльності людини, яке нею створено переважно як функціональна, соціальна культура. Водночас в архітектурознавстві питанню формування гармонійного ландшафтного середовища історичних міст та в цілому містобудуванню як мистецтву не приділялося достатньої уваги.

**Виклад основного матеріалу.** Місто Умань має стародавню містобудівну історію, що починається з періоду творення протоміст Трипільської культури (близько семи тисяч років тому). Однак систематичні містобудівні дослідження розпочалися у нас відносно недавно, переважно у другій половині ХХ ст. Слід взяти до уваги, що Постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001 року № 878 м. Умань занесене до Списку історичних населених місць України.

В 1991 році інститутом КиївНДІТІАМ розроблено історико-архітектурний опорний план і проект зон охорони пам'яток історії і культури історичної частини м. Умань. Дослідження міста Умані, дають можливість стверджувати про наявність у місті дійсно унікальних природних ландшафтів, що здійснюють істотний вплив на подальше формування забудови, оскільки ландшафт характеризується специфічністю природної побудови рельєфу: багатоплановими розчленованими мальовничими долинами та пагорбами. Це та канва, на якій

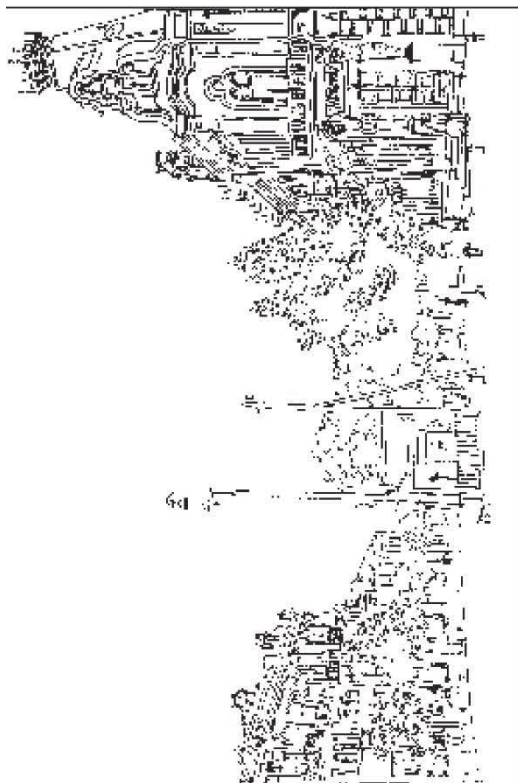
формувався історична забудова міста, тому вже на початку XIX століття його архітектурно-ландшафтна організація мала досить довершений, цілісний характер (рис.1).

Важливо, що багаточисельні культові споруди м. Умані виконували суспільно-громадські функції містоформуючих доміант різнорівневого міського пейзажу, де ландшафт був головним у просторовому формуванні візуального середовища.

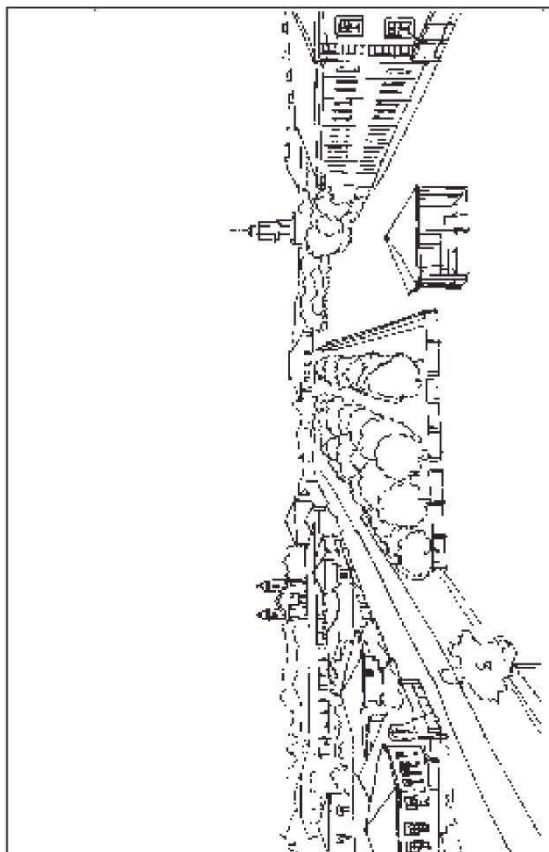
Місто Умань можна вважати найбагатшим на історико-культурну спадщину у регіоні, близько 20% пам'яток архітектури Черкаської області зосереджено в місті. Відповідно до Державного реєстру національно-культурного надбання на території міста знаходяться 153 пам'ятки архітектури, з них - три пам'ятки архітектури національного значення: національний дендропарк "Софіївка" НАН України, Костьол Успіня Богородиці, Торгові ряди; 31 пам'ятка архітектури місцевого значення; 119 щойновиявлених пам'яток архітектури після відповідної фахової експертизи можуть бути внесені до Державного реєстру.

Встановлено, що за пониззями річок та ярами міста, оточуючими центральну частину Умані, розміщувалися горбкуватості, на яких створилися в XIX ст. райони і передмістя, що мають важливе значення у формуванні просторового середовища: Івангородське (південно-західній напрям), Софіївська слобідка (північний – схід), Лиса Гора (схід), Звенигородське передмістя (південний схід). Численні локальні природні захисні утворення Умані (балки, круті схили, лісові урочища, річки, тощо) сприяли розгалуженню життєвого простору, захищали від несприятливих умов, давали можливість протистояння чужинцям та грабіжникам. Кожен з цих районів міста включається у формування унікального цілісного архітектурно-ландшафтного простору лівобережної гряди Уманських пагорбів.

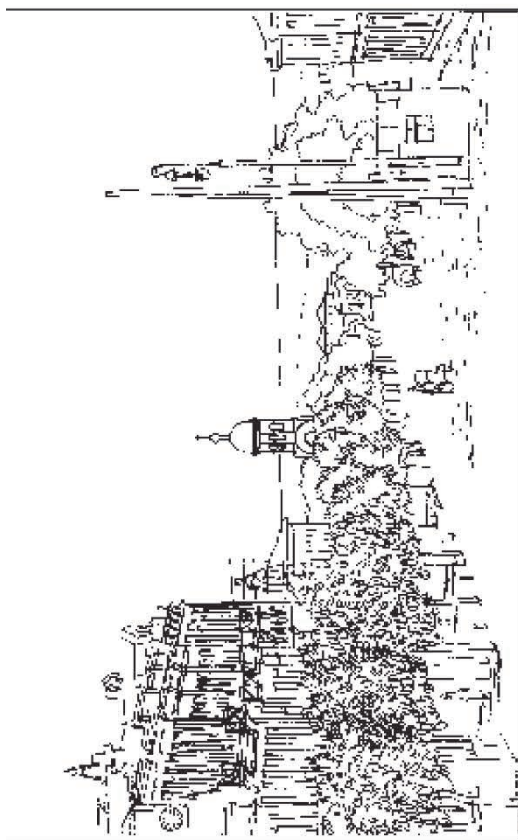
Слід констатувати, що протягом 90 рр. XX ст. місто перетворилося на своєрідний містобудівний експериментальний полігон для апробацій новітніх методик та науково-проектних розробок України. В цей час було розроблено «Генеральний план благоустрою, відновлення і розширення дендропарку «Софіївка» (інститут УкрНДІнжпроект). Проаналізовано значення просторової композиції національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України у формуванні та створенні художнього образу міста Умані. Цей ландшафтний ансамбль відіграє доміантну, містоформуючу роль, є найдосконалішим та ваговим щодо мистецького впливу на архітектурно-ландшафтну організацію історичного міста.



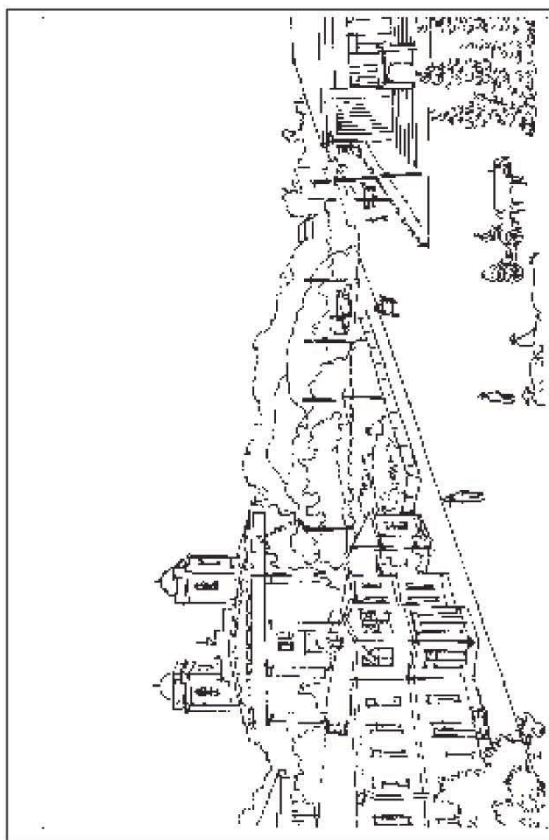
Загальний вигляд вул. Миколаївської. Готель "Європа"



Вигляд міста Умані, кінець XIX ст.



Загальний вигляд вул. Миколаївської, початок XX ст.



Загальний вигляд вул. Костельної, початок XX ст.

Рис 1. Аналіз прикладів історично сформованих архітектурно-ландшафтних утворень м.Умані

Доля міста Умань пов'язана з брацлавськими хасидами - однією з гілок іудаїзму. Саме сюди щорічно приїздять і будуть приїжджати тисячі туристів – віруючих з понад 25 країн світу помолитися на могилі свого духовного провідника - цадика Нахмана. У 1997р. ВАТ «Черкасцивільпроект» розробив генеральний план забудови комплексу історико-культурного центру брацлавських хасидів, який розміщено у передмісті Турок в м. Умань. Проте, сьогодні сучасний стан забудови центру вимагає кардинальної реконструкції та оновлення.

На виконання Постанови Кабінету міністрів України від 31.08.2005 р. № 833 враховуючи історичну та архітектурну цінність комплексу пам'яток міста Умань, створено Державний історико-архітектурний заповідник під назвою "Стара Умань". Це дасть можливість зберегти історико-культурну спадщину, раціонально її використовувати та сприяти розвитку та забезпеченню високо розвинутої туристичної інфраструктури.

**Висновки.** Вирішення актуальних сучасних проблем дослідження архітектурно-ландшафтного середовища м. Умані і багатьох історичних міст України залежить від стану наукових основ, у першу чергу принципів та методів, що визначаються на базі виявлення тенденцій і закономірностей формування просторової композиції цих міст. Головними завданнями містобудівного розвитку цих міст є ліквідація суперечностей між умовами візуального сприйняття середовища, зокрема:

- 1). транспортно-планувальною структурою і просторово-ландшафтною композицією;
- 2). планіметрально-функціональними, (двохвимірними) і висотно-композиційними (трьохвимірними) параметрами середовища;
- 3). художньо-образними, якісними характеристиками ансамблів і утилітарно-функціональними, кількісними ознаками районів.

#### Література

- 1.Вечерський В.В. Спадщина містобудування України: Теорія і практика історико-містобудівних пам'яток охоронних досліджень населених місць. – К.: НДІТІАМ, 2003. – 560 с.
- 2.Водзинський Є.Є. Питання охорони містобудівної спадщини. Архітектурна спадщина України – К.: НДІТІАМ; 1994. – 260 с.
- 3.Дёмин Н.М. Управление развитием градостроительных систем. – К.: Будівельник, 1991. – 185 с.

Современные проблемы исследования архитектурно-ландшафтной среды города Умани.

Ю.И.Егоров

Аннотация

В статье проанализированы проблемы исследования архитектурно-ландшафтной среды Умани, как исторического города Украины.

Ключевые слова: исследования, среда, город Умань

Y.U.Yegorov

Modern Problems of the Architectural and Landscape Surroundings Investigation in Uman.

Annotation

The article deals with the analysis of the problems of the architectural and landscape surroundings in Uman, as the historic town of Ukraine.

Key words: investigation, surroundings, the town of Uman